

מִי דַעַת

ההלכה השבועית מבית לימודי דעת / מאת הרב ד. אוסטרופ שליט"א
הלכות אלו היו למראה עיניו של הגר"מ שטרנבוך שליט"א.

הערה: אין ללמוד הלכה למעשה מתוך גליון זה. בכל שאלה יש להיוועץ במורה הוראה.

וכמו שמתיר המ"ב⁴ לכסות רוק שבקרקע בחול. אבל בספר "מחזה אליהו"⁵ אוסר זאת כיון ש"ס"ס מבטל את החול במקומו שהרי אינו מתכוון לפנותו, והרי הוא מוסיף על הקרקע. ועל כן למעשה יש לעשות שאלת חכם.

האם מותר להרכיב לול או עריסת תינוק בשבת?
כאן אנו באים לנדון של "בנין בכלים", ונרחיב קצת את הנושא.

הגמרא במסכת שבת⁶ מביאה את דברי רבא הסובר "שאיין בנין בכלים ואין סתירה בכלים". אמנם כתב התוספות⁷, שכל זה דווקא בדבר שאין צריך "חיזוק ואומנות", אבל בדבר שהוא בנין גמור יש איסור בונה אף בכלים.

והרמב"ן⁸ כתב, שכל מה שאמרו שאין בנין בכלים, מדובר בכלי שהתפרק כגון מנורה העשויה מחוליות, שעל חיבורה מחדש אמרו שאין בנין בכלים. אבל העושה כלי מתחילתו אין לך בנין גדול מזה. והוסיף, שלפי זה אף כלי שהתקלקל אם צריך אומן לתקנו, יש בתיקון זה איסור בונה, משום שכשהכלי התקלקל בצורה כזו שרק אומן יכול לתקנו, נתבטל מתורת כלי, והמתקנו כאילו עושה כלי מחדש.

העולה לנו, שאע"פ שאמרו בגמרא שאין בנין בכלים, אין זה כלל קבוע, וכל תיקון או בניה בכלים צריך לדון לגופו, אם יש איסור בונה או לא.

האם מותר להניח בשבת קרש בתוך שלולית מים כדי לעבור עליו?

הדבר תלוי אם מתכוון להשאיר שם את הקרש בקביעות או לא. שאם מתכוון להשאיר שם את הקרש בקביעות, הרי זה אסור משום איסור מלאכת בונה, אבל אם אינו מתכוון להשאירו שם בקביעות, מותר לשים שם את הקרש ע"מ לעבור עליו¹, [ומדובר בקרש שאינו "מוקצה" כגון שיחד אותו מערב שבת למטרה זו].

ובאופן המותר, היינו בכל מקום שיהיה, אך צריך להיזהר שיהיה במקום עירוב כשר, שלא יעבור ח"ו על איסור הוצאה בהעברת ד' אמות ברשות הרבים או בכרמלית.

מדרכה שנתכסתה בקרח, האם מותר לפזר עליה חול או מלח בשבת?

גם בזה הנדון הוא משום שהחול או המלח יישארו שם במקום שנשפכו ולא יסלקם משם, וא"כ לכאורה יש בזה איסור בונה. אמנם מלח שימס במקומו מותר לשים, שאין בזה שום בניה, שהרי לא יישאר ממנו מאומה.

בספר שמירת שבת כהלכתה² מתיר לשפוך חול³ ע"ג הקרח בכדי שלא יחליקו. וטעמו, שרק באופן שבא להשוות גומות בקרקע וכדו' הדבר אסור, אבל אם שופך את החול רק ע"מ לכסות את הקרח מותר,

⁴ סימן ש"ג ס"ק נ"ה.

⁵ סימן ס"ז סעיף ד'.

⁶ דף קכ"ב ע"ב, וכן במסכת ביצה דף י' ע"א ודף י"א ע"ב.

⁷ שבת דף ק"ב ע"ב ד"ה האי מאן.

⁸ שבת דף ק"ב ע"ב.

¹ עיין סימן ש"ג סעיף י' ושמירת שבת כהלכתה ח"א פרק כ"ג סעיף י"ז.

² שם.

³ באופן שאין בו איסור "מוקצה" כגון שיחדו מער"ש לכך.

וכן הדין לגבי "מלחיה" וכדו' ששימושה הוא ע"י פתיחתה וסגירתה, שאף שהדבר נעשה ע"י הברגה, הרי זה מותר.

בסיס של "תרמוס" שהתפרק האם מותר לחברו שוב בשבת?

תרמוס בנוי בצורה כזו שהבקבוק הפנימי - המבודד, מוכנס לתוך מעטפת חיצונית ומוברג במקומו. בקבוק זה אינו מיועד לפירוק והרכבה, אלא דרכו להיות קבוע במקומו בכל זמן, ומשום כך אסור בשבת להבריגו למקומו באם התפרק. [וכן הוא הדין להדק בורג המחזיק ידית של סיר, שאסור].

אבל את המכסה שבראש התרמוס, אע"פ שהוא נסגר בצורה מהודקת בכדי למנוע את יציאת המים, אין איסור בסגירתו, שהרי לכך הוא עשוי להיפתח או להיסגר בכל עת, כעין מה שכתבנו לגבי בקבוק של תינוק.

האם מותר להגביה או להנמיך "סטנדר" בשבת?

ישנם סוגי סטנדר שיש בהם אפשרות להגביה או להנמיך ע"י חיזוק בורג או שחרורו, ומותר לעשות כן בשבת.¹⁴

והטעם, שאמנם המדובר הוא בשינוי צורת הכלי ע"י הברגה, וכבר כתבנו לעיל לגבי לול של תינוק שאסור לעשות צורת הכלי ע"י הברגה, אך אין זה דומה לכאן, שבלול של תינוק כל אפשרות השימוש בו הוא רק בהיותו פתוח ומחוזק ע"י הברגה, ומשום כך נחשב הדבר לעשיית כלי. אבל סטנדר, השימוש בו קיים בין כשהוא למעלה ובין כשהוא למטה, וזהו דרך שימושו שפעמים מגביהים אותו ופעמים מנמיכים אותו, ועל כן אין זה נחשב לעשיית כלי.

ומעתה ניגש לנידון שלנו בהרכבת לול או עריסת תינוק בשבת. לול או עריסה מקופלים, שהרכבתם הינה רק פתיחתם והנחת קרש של המזרון במקומו, בלא הברגה כלשהיא או חיזוק מיוחד, מותר לפותחם בשבת. אבל אם צריך להרכיבם ע"י הברגה, אפילו בהברגה של בורג לתוך אום⁹, או שצריך איזה חיזוק מיוחד בהרכבתם, אסור לעשות כן בשבת¹⁰. וכן אסור לשנות את גובה המזרון של הלול או העריסה, אם הדבר כרוך בהברגה, או בשינוי מוט המיועד לזה כשהוא נתפס בחוזק.

לפי המבואר לעיל האם יש אסור בסגירת בקבוק של תינוק ע"י הברגה?

חילוק גדול יש בין סגירת בקבוק של תינוק להרכבת לול או עריסת תינוק. הרכבת לול או עריסת תינוק, אע"פ שיש רגילות מידי פעם לקפלה ולשוב ולפותחה, אך צורת השימוש בה בתור לול או עריסה זה רק כשהיא פתוחה, ומשום כך יש איסור בהרכבתה, שהרי ע"י ההרכבה נעשה "כלי".

ודומה הדבר למה שכתוב בגמרא¹¹ שאסור להרכיב מיטה של טרסיים, מטה של טרסיים הינה מיטה העשויה מכמה חלקים שהיו לוקחים צורפי נחושת או אורגי בגדים שהולכים מעיר לעיר לצורך מלאכתם¹², והיו מחברים ומפרקים אותה מפעם לפעם. ואפילו שהדרך היא שמחברים ומפרקים אותה מפעם לפעם, אמרה הגמ' שהדבר אסור, משום שיש בזה יצירת כלי.

אבל בקבוק של תינוק, כך היא צורת שימושו ע"י שפותחים וסוגרים אותו הרבה, ואין זה יצירת כלי בשעה שהוא סגור ולא סתירת כלי בפתיחתו, שכך הוא שימושו¹³.

⁹ בשער הציון סימן שי"ב ס"ק ל"ב כותב, שנחלקו המ"א והט"ז בהברגת בורג לתוך אום שלפי המג"א יש בזה איסור מן התורה, ולפי הט"ז יש בזה רק איסור מדרבנן. [אמנם זה ודאי שהברגת בורג לתוך עץ וכדו' יש בה אסור תורה לכו"ע].

¹⁰ עיין שמירת שבת כהלכתה ח"א פרק כ"ד סעיף כ"ג..

¹¹ מסכת שבת דף מ"ז ע"א.

¹² רש"י שם ד"ה טרסיים.

¹³ מ"ב סימן שי"ג ס"ק מ"ה, מנחת שלמה ח"א סימן י"א ס"ק ד' ד"ה גם.

¹⁴ בנין שבת עמ' 47, 63 ועוד, שבט הלוי ח"ו סימן ל"ג, וכן שמע הגאון רבי עזריאל אויערבך מחמיו מרן רבי יוסף שלום אלישיב שליט"א.

מרכז למודי דעת

- תכנית לימודים ייחודית המסייעת ללומד להגיע לרמה גבוהה בידיעת ההלכה.
- התכנית משלבת שיעורי הלכה כתובים הנשלחים בדיוור ישיר לבתי הלומדים, שאלות סיכום וחזרה, מבחנים תקופתיים, קשר עם רבנים ותעודה.
- שיעורים בהלכות: איסור והתר, שבת, עירובין, נדה, מקואות, חופה וקידושין, אבלות.
- למודי דיינות.
- הכנה מושלמת לבחינות הסמיכה.

להצטרפות ולקבלת מידע נוסף חייגו:

03-6166340

E-mail: limd@netvision.net.il

www.limd.co.il